

УДК 657.633:658

Організація внутрішнього контролю кругообігу капіталу на підприємствах автотранспорту

Левченко І.А.

викладач кафедри «Фінанси, банківська справа та страхування»
Вінницького навчально-наукового інституту економіки
Тернопільського національного економічного університету

Борівський Р.О.

студент
Вінницького навчально-наукового інституту економіки
Тернопільського національного економічного університету

У статті розглянуто основні аспекти діяльності автотранспортного підприємства, визначено питання побудови системи внутрішнього контролю кругообігу капіталу автотранспортного підприємства. Досліджено погляди вчених на різні аспекти контролю капіталу на підприємствах України. Обґрунтовано необхідність комплексного та системного контролю кругообігу капіталу на автотранспортних підприємствах. За результатами проведеного дослідження зроблено висновок про необхідність внутрішнього контролю на автотранспортних підприємствах та забезпечення належного управління формуванням, рухом та відтворенням капіталу.

Ключові слова: автотранспортне підприємство, внутрішній контроль, кругообіг капіталу підприємства, управління підприємством, бухгалтерський облік капіталу, управлінський облік капіталу.

Левченко И.А., Боривский Р.О. ОРГАНИЗАЦИЯ ВНУТРЕННЕГО КОНТРОЛЯ КРУГООБОРОТА КАПИТАЛА НА ПРЕДПРИЯТИЯХ АВТОТРАНСПОРТА

В статье рассмотрены основные аспекты деятельности автотранспортного предприятия, определены вопросы построения системы внутреннего контроля кругооборота капитала автотранспортного предприятия. Исследованы взгляды ученых на различные аспекты контроля капитала на предприятиях Украины. Обоснована необходимость комплексного и системного контроля кругооборота капитала на автотранспортных предприятиях. По результатам проведенного исследования сделан вывод о необходимости внутреннего контроля на автотранспортных предприятиях и обеспечения надлежащего управления формированием, движением и воспроизводством капитала.

Ключевые слова: автотранспортное предприятие, внутренний контроль, кругооборот капитала предприятия, управление предприятием, бухгалтерский учет капитала, управленческий учет капитала.

Levchenko I.A., Borivskiy R.O. THE ORGANIZATION OF INTERNAL CONTROL OF CAPITAL ENTERPRISES CIRCULATION MOTOR TRANSPORT ENTERPRISES

The main aspects of the activities of the motor transport enterprise were considered, and issues of constructing a system for internal control of the capital circulation of the motor transport enterprise were determined. The views of scientists on various aspects of capital control at Ukrainian enterprises are investigated. The necessity of complex and systemic control of capital circulation in motor transport enterprises is substantiated. Based on the results of the study, a conclusion was drawn on the need for internal control in motor transport enterprises and ensuring proper management of the formation, movement and reproduction of capital.

Keywords: motor transport enterprise, internal control, company capital turnover, enterprise management, capital accounting, capital management accounting.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У процесі управління автотранспортним підприємством внутрішній контроль відіграє важливу роль та має велике значення, є необхідною та самостійною функцією управління у процесі діяльності підприємства. Завершуючи первинний процес управління, контрольна діяльність створює сприятливу перспективу для безперервного циклу перевезень. В умовах сьогодення виникає необхідність дослідження та вдово-

сконалення обліково-контрольних процедур кругообігу капіталу на автотранспортних підприємствах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання сутності кругообігу капіталу розглянуто в багатьох сучасних виданнях. З-поміж вітчизняних науковців, які достатню увагу приділяють дослідженню цього питання, можна назвати таких, як Ф.Ф. Бутинець, Н.М. Малюга, Є.В. Мних, В.О. Шевчук, В.М. Івахненко, Г.Г. Кірейцев.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість напрацювань з цієї тематики, які дали змогу вирішити низку проблем, залишається відкритим і потребує подальших теоретичних розробок питання сутності та завдань контролю кругообігу капіталу на автотранспортних підприємствах.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз процесу внутрішнього контролю руху кругообігу капіталу на автотранспортних підприємствах та визначення управлінської ролі цього процесу в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Автомобільний транспорт є однією зі сфер підприємницької діяльності. В процесі господарювання практично кожне підприємство стикається з необхідністю перевезення матеріалів, сировини, готової продукції тощо. Звідси випливає, що автотранспорт – це матеріальна основа виробничого процесу, в якому розміщення вантажів є одночасно і виробничим процесом, і продукцією. Для автотранспортних підприємств послуги з перевезення вантажів є основними видами діяльності. Практично немає жодного підприємства промисловості, будівництва, сільського господарства, яке б не користувалося послугами автотранспорту.

Автомобільні перевезення можуть бути основним видом діяльності підприємств або використовуватися для задоволення потреб основної діяльності. Автотранспорт найбільш мобільний з усіх наявних видів транспорту. Завдяки високій маневреності автомобільний транспорт перевозить вантажі безпосередньо від складу відправника до складу одержувача без дорогих перевантажень з одного виду транспорту на інший.

З точки зору організації фінансово-господарського контролю автотранспортні підприємства мають низку характерних ознак [1]:

– автомобіль є особливим видом основного засобу, що відрізняється високим ступенем ліквідності, а отже, ймовірність зловживань, пов'язаних з урахуванням автотранспорту, велика;

– автомобіль є складним технічним агрегатом, що складається з великої кількості вузлів і деталей, кожна з яких також високоліквідна;

– автомобіль більше, ніж інші основні засоби, схильний до раптового та непередбачуваного виходу з ладу, оскільки може постраждати в дорожньо-транспортній пригоді, що завдає шкоди власнику.

Головним завданням, що стоїть перед працівниками транспорту, залишається своєчасне, якісне та повне задоволення населення в перевезеннях і підвищення економічної ефективності роботи галузі. Це завдання необхідно вирішувати шляхом впровадження передового досвіду, використання більш досконалих технологій, прогресивних способів перевезення вантажів, а також вдосконалення систем бухгалтерського обліку та контролю за діяльністю усіх служб всередині підприємств [2, с. 119].

Нові політичні та економічні реалії вимагають нових підходів до управління, пошуку таких їх форм, які б відповідали ринковим відносинам. Ефективне керування підприємством в сучасних ринкових умовах є досить складним процесом. Однією з функцій управління окремим підприємством є внутрішній контроль, в розрізі нашого дослідження йдеться про контроль кругообігу капіталу.

Капітал – одна з найважливіших категорій економічної науки, обов'язковий елемент ринкової економіки, необхідний фактор і ресурс виробництва, головний об'єкт ринку капіталу.

Капітал має багато значень і може трактуватися як запас матеріальних благ («фізичний капітал»), як сума грошей, як щось, що включає в себе не тільки матеріальні предмети, але й нематеріальні елементи, такі як знання, освіта, людські здібності, які використовуються у виробництві товарів і послуг («людський капітал»), як елемент багатства, що приносить його власнику регулярний дохід протягом тривалого часу («дисконтований потік доходу»), як сума прав розпоряджатися деякими цінностями, що дає їх власникам дохід без вкладення відповідної праці («юридичний капітал») [3, с. 243].

Аналізуючи результати досліджень вченими економічної сутності капіталу, з точки зору історичної еволюції виділяємо три основні підходи до його формування [4]:

1) капітал як грошовий фактор (гроші є основним чинником виробництва та головним інструментом економічної політики держави);

2) капітал як матеріально-речовинний ресурс (капітал – це цінності та послуги, за допомогою яких створюється новий дохід);

3) капітал як виробничі відносини (капітал визначається як відносини, які витікають з монополізації власності на засоби виробництва в руках підприємців і відсутність таких у робітників).

Зобразимо ці підходи до формування капіталу з точки зору історичної еволюції на рис. 1.

Рис. 1. Підходи до формування капіталу

Джерело: узагальнено авторами

З рис. 1 видно, що наведені вище підходи до формування капіталу різняться, але водночас усебічно розкривають його сутність.

Капітал підприємства – це засіб виробництва, інакше майно і цінності, які обслуговують процес виробництва, а також просте й розширене відтворення підприємства. Кругообіг капіталу – це один цикл його руху, що охоплює процес виробництва і продажу, під час якого створюються товари і який завершується поверненням капіталу в його вихідну грошову форму. Таке послідовне перетворення капіталу з однієї функціональної форми в іншу, його рух через три стадії і є кругообігом капіталу.

Прагнення отримувати прибуток штовхає підприємця до того, щоб безперервно пускати свій капітал в кругообіг, який є рухом самостійно зростаючої вартості, в процесі якого капітал послідовно набуває та позбувається трьох форм, а саме грошової, продуктивної і товарної, проходить три стадії, такі як завершення, виробництво і знову обіг, а також відбувається самозростання вартості (виробництво і реалізація засобів вартості).

Автомобільні господарства виконують великий обсяг операцій, пов'язаних з придбанням матеріальних цінностей, зокрема автомобільного палива, мастильних та інших експлуатаційних матеріалів, запасних частин та агрегатів до автомобілів, автомобільних шин. Значним є обсяг операцій з технічного обслуговування та ремонту транспортних засобів.

Основною метою формування капіталу автотранспортного підприємства є залучення його достатнього обсягу для фінансування придбання необхідних активів, оптимізації їх структури з точки зору забезпечення умов їх подальшого ефективного використання (табл. 1).

В сучасних умовах розвитку економіки транспортні технології не стоять на місці, а бізнес вимагає все більшого ступеня інтеграції багатьох управлінських рішень. Саме

тенденція до інтеграції обліково-аналітичних даних дає змогу підприємствам, що спеціалізуються на наданні транспортних послуг, виділити окремі системи в особливі групи, що називаються інтеграціями.

Важливою умовою раціонального використання автомобільного транспорту та ефективності його використання є надійно налагоджений облік, який повинен забезпечити [5, с. 213]:

- правильне документальне оформлення господарських і фінансових господарських операцій, своєчасний і точний облік матеріальних цінностей і грошових коштів, виконаних робіт та наданих послуг, контроль за використанням паливно-мастильних матеріалів;
- правильне визначення результатів господарської діяльності, а саме собівартості автоперевезень і послуг, прибутку та рентабельності;
- виявлення та аналіз фактів, які зумовлюють результати діяльності підприємства, невикористаних резервів.

Безліч підприємств у всьому світі страждають від неефективного використання різних ресурсів, а саме людських, фінансових, матеріальних, від нестачі необхідної для прийняття правильних рішень інформації, ненавмисного та навмисного спотворення звітності, прямого шахрайства з боку персоналу та керівників. Подібних проблем можна уникнути шляхом створення всередині самих підприємств ефективної системи внутрішнього контролю. Будь-яка діяльність на підприємстві відбувається в рамках двох систем. Першою є операційна (організаційна) система, побудована для досягнення заданих цілей. Другою є система контролю, яка пронизує операційну систему. Вона складається загалом з політики, процедур, правил, інструкцій, бюджетів, системи обліку та звітності. Ця система спрямована, зрештою, на створення необхідних

Процес формування капіталу нового підприємства, що створюється

1. До формування капіталу створюваного підприємства не можуть бути залучені внутрішні джерела фінансових ресурсів, які на цій стадії життєвого циклу просто відсутні.	Потреба у власному капіталі створюваного підприємства не може бути задоволена за рахунок його прибутку, а потреба в позиковому капіталі – за рахунок поточних зобов'язань за розрахунками, які до початку функціонування підприємства ще не сформувалися.
2. Основу формування стартового капіталу створюваного підприємства становить власний капітал його засновників.	Без внесення частки власного капіталу у створення нового підприємства залучити позиковий капітал складно. Формування стартового капіталу виключно за рахунок позикового капіталу теоретично можливе, але на практиці зустрічається дуже рідко.
3. Стартовий капітал, що формується у процесі створення нового підприємства, може бути залучений його засновниками в будь-якій формі.	Його формами можуть виступати грошові кошти; різні види основних засобів (будівлі, приміщення, машини, устаткування); різні види матеріальних оборотних активів (запаси сировини, матеріалів, товарів, напівфабрикатів); окремі види фінансових активів (різні види цінних паперів, що обертаються на фондовому ринку).
4. Власний капітал засновників (учасників) створюваного підприємства вкладається в нього у формі статутного капіталу.	Початковий розмір капіталу декларується статутом створюваного підприємства.
5. Особливості формування статутного капіталу нового підприємства визначаються організаційно-правовими формами його створення.	Таке формування регулюється державою. Так, державні нормативно-правові акти регламентують мінімальний розмір статутного капіталу підприємств, що створюються у формі відкритого акціонерного товариства й товариства з обмеженою відповідальністю. Щодо корпоративних підприємств, які створюються у формі відкритого акціонерного товариства, то регламентується також порядок проведення емісії акцій, обсягу придбання пакета акцій засновниками.
6. Можливості та коло джерел залучення позикового капіталу на стадії створення підприємства вкрай обмежені.	Сучасна практика свідчить про те, що фінансування нового бізнесу кредиторами є досить складним, а іноді навіть важко вирішуваним завданням. При цьому на початковій стадії формування капіталу підприємства до його створення не може бути залучено такі позикові джерела, як, зокрема, емісія облігацій, податковий кредит.
7. Формування капіталу створюваного підприємства за рахунок зовнішніх джерел потребує підготовки спеціального документа, а саме бізнес-плану.	Бізнес-план – це основний документ, який визначає необхідність створення нового підприємства та в якому у загальноприйнятій послідовності розділів викладені основні характеристики та прогнозовані фінансові показники новостворюваного підприємства. У бізнес-плані відбиваються, як правило, такі основні показники, як, зокрема, загальна потреба в стартовому капіталі; схема фінансування нового бізнесу; очікувані строки повернення вкладеного капіталу інвесторам.
8. Для підготовки бізнес-плану засновники створюваного підприємства повинні здійснити певні передстартові витрати капіталу.	Ці витрати пов'язані з оплатою праці розробників бізнес-плану і фінансуванням пов'язаних із цим досліджень. Передстартові витрати капіталу в суму статутного капіталу створюваного підприємства зазвичай не включаються.
9. Ризики, пов'язані з формуванням (і подальшим використанням) капіталу, що характеризуються досить високим рівнем.	Це зумовлює високий рівень вартості окремих елементів позикового капіталу, що залучається на стадії створення підприємства.

Джерело: узагальнено авторами

передумов і підвищення ймовірності того, що компанія загалом і менеджери зокрема зможуть досягнути поставлених цілей [6, с. 167].

Слід виокремити складові елементи транспортно-логістичного процесу:

1) навантаження вантажів або посадка пасажирів на рухомий склад в пунктах відправлення;

2) переміщення вантажів і пасажирів дорогами між пунктами відправлення і призначення;

3) розвантаження вантажів або висадка пасажирів в пунктах призначення.

Звідси випливає, що завдання внутрішнього контролю діяльності автотранспортних підприємств визначаються особливостями цієї галузі:

– контроль надходження транспортних засобів на автотранспортних підприємствах, перевірка їх технічного обслуговування та ремонту;

– перевірка руху запасів на автотранспортних підприємствах;

– контроль витрат автотранспортного підприємства та калькулювання собівартості автомобільних перевезень;

– підвищення економічної ефективності використання автомобільних засобів.

Системність контролю кругообігу капіталу обумовлюється взаємним зв'язком і взаємною залежністю елементів цієї системи. Система контролю кругообігу капіталу є частиною, підсистемою іншої більш складної системи, а саме системи комплексного економічного контролю діяльності підприємства.

Висновки з цього дослідження. Отже, ефективна діяльність суб'єктів господарювання в Україні потребує управління фінансовими ресурсами, зокрема капіталом підприємства, яке має забезпечити основи стабільного розвитку підприємства та його постійного зростання на ринку. У системі внутрішнього контролю діяльності автотранспортного підприємства необхідно більше уваги приділяти розвитку підсистеми внутрішнього контролю кругообігу капіталу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Матвієнко-Біляєва Г.Л. Підконтрольні показники логістичної діяльності підприємства. Ефективна економіка. 2015. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4243>.
2. Ачкасова Л.М. Оцінка ефективності процесу перевезення вантажів. Економіка транспортного комплексу. 2014. Вип. 24. С. 117–124.
3. Камінська Т.Г. Економічна сутність та класифікаційні характеристики капіталу підприємств. Міжнародний збірник наукових праць. 2015. Вип. 2 (20). С. 230–245.
4. Черемісова Т.А. Подальше дослідження економічної сутності капіталу, його видів та функціональної ролі у діяльності підприємства. Збірник наукових праць ЧДТУ. 2008. № 21. С. 149–154.
5. Камінська Т.Г. Облік і контроль кругообігу капіталу: монографія. Житомир: ПП «Рута», 2013. 448 с.
6. Ковтун Т.В. Система внутрішнього контролю як невід'ємний елемент операційної системи підприємства. Вісник Хмельницького національного університету. 2009. № 6. С. 164–170.

REFERENCES:

1. Matviyenko-Bilyaeva G.L. (2015), "Pidkontrol'ni pokazniki logistichnoï diyal'nosti pidpriemstva", Efektivna ekonomika, № 8 [Elektronniy resurs], Rezhim dostupu: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4243>.
2. Achkasova L.M. (2014), "Otsinka effektivnosti protsesu perevezennya vantazhiv", Ekonomika transportnogo kompleksu, vol. 24, pp. 117–124.
3. Kamins'ka T.G. (2015), "Ekonomichna sutnist' ta klasifikatsiyini kharakteristiki kapitalu pidpriemstv", Mizhnarodniy zbirnik naukovikh prats', vol. 2 (20), pp. 230–245.
4. Cheremisova T.A. (2008), "Podal'she doslidzhennya ekonomichnoï sutnosti kapitalu, yogo vidiv ta funktsional'noï roli u diyal'nosti pidpriemstva", Zbirnik naukovikh prats' ChDTU, № 21, pp. 149–154.
5. Kamins'ka T.G. (2013), "Oblik i kontrol' krugoborotu kapitalu: monografiya, Zhitomir: PP "Ruta", 448 p.
6. Kovtun T.V. (2009), "Sistema vnutrishn'ogo kontrolyu yak nevid'emniy element operatsiynoï sistemi pidpriemstva", Visnik Khmel'nits'kogo natsional'nogo universitetu, № 6, pp. 164–170.